

RIJEČ

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historiju

Broj 51
Godina XXVI
Maj, 2021.
[str. 165-172]

© Monos 2021

Izbor iz opusa Hajrudina Bujakalića

Šest pjesama

Proljetna večer

Iz modrih visina proljetnoga neba
Lelija se blagost i na zemlju sliva,
Tek oblačak samo po gdjekad zaplovi,
A sunce se mirno na zapadu skriva.
I njegova rumen pruža zlatne zrake,
Iskićene svjetlom raznovrsnih boja,
I dok rumen zadah s lazuirom se ljubi,
Na zenitu zvijezda javlja se po koja.
Lagano se zrakom njiše zefir blagi
Donoseći s brijega mirise behara,
A u bašči mojoj na drvetu nekom
Već slavujak svoju divnu pjesmu stvara.
Oh, krasna je večer proljetnoga neba,
Kada struji svježim mirisom behara.
A veselo laste kad po zraku kruže,
I kada se slavuj s pjesmom razgovara.

Sevdalija

Svake lepe i raskošne noći
Kada mesec veze svoje svetle šare
Sevdalija pijan niz drumove ide
I prosipa derte niz mahale stare.
Kad zastruje žice na sedefli sazu
I sevdali pesma otrgne se tiha.
Mio glas se njegov niz mahale prospe
U vazduhu titra sve stih iza stiha.
A devojkice iz sna trgaju se tada
I čežnjivo ruke pruža svaka tamo
Gde se pesma lepa njegova razleže
I uzdahne bolno: »Ah, da mi je samo
Da me makar časak u naručju drži
I rukama čvrstim da mi steže telo
Ah, da mi je samo da mi makar časak
Ljubi grudi, oči i u lice belo«.

Sjećaš li se draga.

Sjećaš li se, draga,
Onih l'jepih dana,
Kad stajismo sami
Ispod jargovana.

Pjevale su ptice
Slatke pjesme svoje,
Kad ti dadoh srce,
Jadno, srce moje.

Moje r'ječi b'jehu
Istinite, mila.

U njima se nije
Nikad zloba krila.
Vadio sam r' ječi
Iz dna duše svoje,
Al' ti nisi htjela
Slušat jade moje.

Ti mi reče, da si
Drugom srce dala.
Ah, zar ljubav tvoja
Bješe tako mala!

Hajrudin Bujukalić.

Ali on svaku podjednako voli
I peva im pesme u kristalne noći
O sevdahu od kog gori mlado telo
I od puste čežnje u grču se koči.

Usidjelica

Ne zvekeću više zlatni sufurini
O bijelom vratu ašikrije Esme,
Ne cvjetaju više ruže ni jasmini
Nit joj slavuj pjeva svoje lijepo pjesme.
Ne čuju se njena šaputanja tiha,
Nit podmuklo škripi njen kapidžik mali;
Na njemu se sada svezan kamen njiha,
A kanat joj vjetar već odavno svali.
Džamli pendžer njezin mahovina krije,
Što polako puže uz zidine stare;
A šarov pas oko kuće vije.
Kuću žune kljuju i zidove kvare.
U sobu se njenu uselila tuga,
Po duvaru mreže pauci ispleli;
Njena prazna soba ceri se i ruga,
Katmerima što su na pendžeru sveli.
A u kući Esma, sama, rasplakana,
Broji puste dane, plete bjele vlasi,
Srce joj je žuto ko struka merdžana,
I život joj gorki polako se gasi.

Dragoj

Slušaj draga, kako ptica
U đul-bašči pjesme pjeva,
Gledaj kako žarko sunce
Tvoje cvijeće sad ogrijeva.
I kako li zefir blagi
Tvoje b'jelo lice hladi;
Kako pčela na cvijetu
Mirisom se tajnim sladi.
Gledaj kako bašču kite
Karanfili, krizanteme,
Kako divlje ruže stoje
Uvijek tužne, uvijek njeme...
I život je takav draga –
Nekom pakò, nekom raj.
I uvijek će tako biti
Dok ne dođe svemu kraj.

Noć je jedna...

Noć je jedna l'jepa i zvjezdana bila,
Blag je vjetrić tiho duhao sa strana
I snosio b'jele pahulje sa grana.
Noć je jedna l'jepa i zvjezdana bila.
Mahala je naša mračna, pusta bila,
Kapidžik se trošni ljuljo kò da dr'jema
I pjevao tužno: Dragi što te nema?
Noć je jedna ljepa i zvjezdana bila.

Sokaci su n'jemi ćutali u tami
 Odišući svježim mirisom behara,
 Oh, pusta je bila i avlija stara,
 Jer ne bješe pjesme, da joj kikot mami.
 Noć je jedna pusta i nijema bila,
 Bez sevdaha slatkog i bez šaputanja.
 I dok se je svjetla mjesečina lila,
 Pustila sam srcu, da o tebi sanja...

Dvije priče

Posljednji dan svadbe

Posljednji je dan svadbe. Ovo je već petnaesti dan kako traje ovaj dernek u kući Ibraginih. Nekoliko sofri se je izredalo koje ljudi, koje žena. Jedna je čak bila postavljena i za činovništvo iz grada, koji su mahsuz došli u Galibovom fijakeru. Isto tako i za ostalu gospodu, jer je Ibraga poznat i sa sudskim ljudima, a ponajbolje sa »giometrom« i prestojnikom pa ih je nekoliko puta na svoje dobro pozivao. Onomadne, kad je kupio Soločušu, dernečili su cio dan.

Mili Bože ko se nije sve izredao kroz ove dvije hefte dana. Kuća je bila za svakog otvorena. »Nek mi i najveći moj dušman dođe«, govoraše Ibraga. Iša Baljukova uzbunila čitavu kasabu, hvaleći se kako su je dobro dočekali. Mladoženja joj kupio kat haljina, a mlada joj donijela svileni bošçaluk i jemenije od žute kože. Ibraga joj u Juse kupio novu novcatu šamiju. Pa i ovaj dan svijet je sve u grupama dolazio. Ako je ko iole mogućan, donosi darove mladoj. Čamilaga i Šaran poslali po ovna i na rogovima mu po lijepu žutu turundžu, a mnogi opet dotjerali po tovar drva. Eto, znaju oni da to treba, jer se u ove dane najviše drva potroši. Bibcima se, opet napunio čitav kotac pa svojim kurlutanjem uzbunili cijelu mahalu. Po koji put razljutili bi starog slugu Husu pa bi im uzviknuo: »U loncu, da Bog da, provreli!«

Po podne je i kna. Okniće mladu kao krv crvenom bojom po rukama i nogama. Eto, lijepo je, a i sunnet je da se mlada oknije. A bogme, taj se dan valja i proveseliti. Ispratna je. Može biti da se ove godine neće više niko oženiti, jer su slaba vremena, godine izdale, a nije to ženu svezati, pa je pustiti da gladije i da gola i bosa hoda. Treba prošenučiti i prodžumbusati što se bolje može. A Bogme, to ne može bez kakva burureta proći. K'o mladarija. Doći će ko bilo nakresan pa eto svade.

Od ranog jutra počele su se djevojke sakupljali. Dragi Bože, sve harnija od harnije. Eto čimbirul ih se skupilo. Da je kabil sva se kasaba digla. A samo kako su nakićene i odjevene. Na njima od kumaša i džamfeza dimije, a anterije od lahure i kutnije. Košulje im od suhe svile, a jeleci zategli, od jedrine zabrektale grudi, pa se pred njima napučile dojke k'o kruške petrovače. Na glavama im šamije »turlu turlu« različitih boja: kupusi, almasi, turundži, da čovjeku stanu oči gledajući ih. Na nogama im kundurice s visokim petama, pa sve škripi pod njima. A Bože, o vratu im derdani i dinđuve svake vrste, biser u gužvama i struke dukata i šorvana da sve zveči na njima. Na rukama im opet belenzuci i halhale s lančićima, pa sve treskaju njima.

Kako koja dolazi, skida bošću pa ide u sobu mladoj. Valja da je malo razgovore, jer joj je ovo posljednji dan djevovanja. Skinuće joj bošću, zamotaće je u crnu čohanu feredžu, a lice joj sakriti neprovidnim čemberima i jašmacima. A mlada, sva uplakana, sjela u jedan budžak. O vratu joj velika hamajlija iskićena zelenim bondžucima. Zapisao joj hodža Rizvan da je ne bi koje zlo ureklo. Dao joj je i tri zapisa da s njih četrdeset jutara pije vodu pa da se ne boji nikakvih uroka. Ajka je zasjekla triput u kućni prag da ne bi koja pokvarena duša i pod njeg kakve sihire podmetnula. »Svijet k'o svijet, ne može da gleda tuđe dobro«, govoraše stara Ibraginca. Na mladoj ipeklija košulja i svilene dimije, a pokrivena je dugačkim duvakom.

I momci su već ispunili avliju. Danas su i slobodniji. A nakitili se što biti može. Mnogi je obukao čohane čakšire i fermen, a opasao se trabolozom čak iz Stambula donešenim. Nanjušili su oni da je došlo i nekakvih stranaca iz grada, sve »pantolaša« i gologlavaca, pa hoće da im pokažu da se i oni znaju »naci-frati i nagigeliti«.

Podne se davno klanjalo. I knijenje treba već da počinje. Mladu su postavili na sred sobe, a dever joj na pokrivenu glavu duvakom sasipa pun fišek šećerlama i bakarnih novaca. Šećerlame i novčići razasuše se po sobi, a svi prisutni potrčaše da ih lakomo pokupe. Nije to da se njima nahrane, ili da koji dinar ugrabe, nego eto samo takav je običaj da svaka djevojka makar po jednu ugrabi. Nastaje velika gužva. Djevojke kikoću, viču, štipkaju se i škaklje. Sve jedna po drugoj poglela, tražeći nije li se koja pod ćilim sakrila. Stare gledaju i smiju se. Znaju da su se i one nekad ovako isto gombale i otimale. A krupna plećata Fata najviše nakupila pa dijeli ostalim, jer je svakoj zašmagalo. Pa pošto su se uvjerile da im se nije ni jedna sakrila, dižu se i u smijehu i kikotu izlaze na šerefe. Dotle se opet momci zabavljaju sa pijanim Suljećetom. Zadirkuju ga a on im psuje što mu na usta dođe.

Mladu postavljaju na dušek, a kod uzglavlja joj mali Huso sjeo i uči jasin šerif. Četvero djece pod ruku i nogu drže zapaljene svijeće. Šta ćete, bez toga ne može biti. Sajma knije jednu, a Zemka drugu ruku. Sevla desnu, a Šahza lijevu nogu. Mnoge su mlade one dosad oknile i već su gotov ostarile čekajući ko će njih da oknije. »Probiraču na kraju otirač«, govorahu im s podsmijehom ostale djevojke. A njima ni brige.

I to se brzo svršava. Ajka uzima od djece svijeće i zadijeva ih u tavanicu. Pokraj mlade među malog Ibricu Hendina da se provalja, eto adet je da bi se i u mlade što prije dijete našlo. Haša Šerifova uštinu ga podobro a dijete vrisnu i stade se kolobatati po dušku. Ušutkaše ga dvodinarkama. I kna se svršila.

Mladu pokrivaju jorganom i ostavljaju je da se odmori. Uz nju ostaje samo obikuša. Treba da je čuva da se ne bi mladenci prije vakta sastali. Ne valja. Istom ih je jutros Ahmedefendija vjenčao.

Sve izlazi u avliju. Mladoženja se razletio pa ne zna kud hoda. K'o na krilima je.

– Hair Jusufe, što si mi se ti tako uzmuho? – pita ga Mujo Piruzan.

– Eto, onako – odgovara mu zbunjeno Jusuf.

– Znam, znam. Komarice, komarice-e-e! I mene su tako tjerale kad sam se ženio – podsmjehuje mu se Mujo.

A Ibraga opet sve cepti od veselja. Opasao je bensilah i zadjeo za njeg vezenu čevrmu što mu je snaha donijela. Razdrago se starac pa sve uzvikuje. Zasjeo je u halvatu sa svojim ahhabima, pa zametnuo eglen o starom zemanu: »Eh, eh, kad se samo sjetim onog pustog vakta, momaštva i sevdisanja, od neke tuge udare mi suze na oči. A ova današnja mladarija, da Bog sakloni i sačuva. Nije im ništa k'o što u dobri vakat bijaše. Oni sve hršumile. Hej, hej! Nije lahko djevojačko srce osvojiti. Valja mnoge noći pod pendžerom prostajati. Pa opet kad me oženiše. He, he-e!« I starac počeo zadovoljno gladiti svoju dugu bradu.

Avlija je puna svijeta. Momci se razdragali pa sve podvriskuju i poskakuju. Pijani Suljče nadigo da pjeva svojim kreštavim glasom da ga slušati ne možeš. Momci mu prilaze i ušutkuju ga, a on se protivi i nastavlja svoju dosadnu dernjavu. Najposlije ga izguraju iz avlije. Šemso Kanjin potrčao za Đulsom da joj otme čevrmu, a ona bježi u kuću i dovikuje mu: »Crko da Bog da, kopilane, što si me se toliko dovezo!«

Danas su momci doveli i svirače. Smajo je s ćemanetom, a Huskan s tamburom. Treba prokolati i napjevati se, a bogme koje i okrenuti. Djevojke se uhvatile jedna do druge za svoje rupčice, pa kolaju i sve dvije po dvije pjevaju. Momci se oko njih poredali pa samo

seire. Pokoji dobaci kakvu masnu šalu ali mu one ne ostanu dužne.

– Kakva si lijepa, ko kašika mlijeka – dobacuje Šaban Mini.

– A ti da si Huso, što bi je pokuš'o – smiju mu se momci.

– Kakva si u pasu, stala bi u času – više Meho Guro Fati Krezubavoj. – Slatka moja lanjska bajramska.

– Kakva si tanka, k'o jelova slamka, duga k'o jelika, ljubio te Mehika – dobacuje Salko Timi Šečanovoj.

– Volim tebe k'o šareno ćebe – odgovara mu sa smijehom Tima.

– Bog ti dao mene da pokriješ sebe. Pogledaj u me, daću ti june.

– Ja sam fukara, kratkih rukava, dugih skuta, poljubio bih te devet puta – dobacuje Aljo Šuhri.

– Bježi, nakazo Božja. Na svašto sličiš po malo, na insana ni malo – odgovara mu uvrijeđena Šuhra.

– Hop šiš namigiš, hodi kevo da vidiš. Vjetar puše niz njive, spale tvoje dimije – nabraja Atif curama. A one pjevaju po dvije:

Čuješ draga noćas ću ti doći

Oakšamu pokraj dvora proći

– Uh-h-h! Ah-h-h! uzdišu momci.

Mujo dušo, moj stari sevdahu

Ne dolazi meni po sabahu

Ne lupaj mi štapom po tarabu

Probudićes moga starog babu

(Pjevaju druge dvije)

I tako jedne svršavaju druge počinju. Sve su momke opjevale. Nekoliko momaka stranaca povuklo se u jedan kraj avlije pa posmatraju ovaj »ahinjak«. A djevojke, samo što na njih gledaju i namiguju jedna drugoj. Mina Durakova rasfalila strance: »Uh boničke, ja lijepih momaka samo da imaju vóljce!« A domaći momci se ljute i poprijeko ih gledaju. Neki je stranaca nešto curama dobacio, ali mu Šemsan pokrupno opsova. Stranci se uskomešaše, a momci se podigoše i okružiše strance. U nečijoj se ruci zasiya nož. Cure se razbježaše. Ibraga istrča i poče galamiti na

momke: »Sram vas bilo, baš ste ko pravi frauni; nedate nikom mira!« Stranci odoše, a malo zatim i momci se razidoše. Djevojke su već otišle, jer su naučile da se ovako obično svaka svadba svršava.

Već se je počeo plavi suton hvatati, a go-mile mraka vukle su se po pustim avlijama. U kući Ibraginih neka tajanstvena tišina. Večeralo se. Mladoženja otišao u džamiju da od svoga hodže primi hair-dovu. Čim je izišao pristalo je za njim mnogo njegovih drugova, pa ga sve šakama gruvaju u leđa, a on bježi. Šta ćete, tako svakoga šakama dotjeruju u džerdek. Može biti zato da se dugo sjeća svoje ženidbe. Ukućani ga vode sa tečbirima do sobe u kojoj je zatvorena mlada i na vratima se s njim halaljuju. Takav je običaj. Ja omrknuti, ja ne osvanuti. Da nije lijepo ne bi to još naši pradjedovi uveli.

On ulazi mladjoj, prilazi joj i skida s nje duvak pa joj kao nehotice stane na nogu da bi ona prije progovorila. Ona vrisne, pruži ruke za molbu, a on u tom času osjeti da je postao gospodar još jednog života. Komšinka je donijela punu tabakliju slatke pite da mladenci večeraju. Mladoženja se požurio da prvi započne, jer mu je to savjetovao Ibro aščija, ako hoće da ženu uvijek na uzdi drži.

Obadvoje se stide. Zalogaji im ispadaju. Naposlijetku on se malo oslobađa, meškolji se, nešto ga počinje da golica. On je zadirkuje, štipka, grli i malo zatim ugasnu svijetlo u njihovoj sobi.

Momci se okupili oko kuće i čekaju. A šta? Baciće im pitu zašivenu u dvadeset krpa, da se otimaju. A zato oni mladencima pod pendžerom pjevaju:

Mi igrasmo i pjevasmo

Mladoženju prepjevasko

Mladoženja sretan bio

Kad si nam se oženio

Daruj nama svoje dare

Dosta nama pitu dati

A na pitu pogaćicu.

Sinovi ti konje krali,

A curice kobilice.

Malo zatim bacaju im kroz pendžer veliki burek, zašiven u krpe. Momci se otimaju i galame. Naposljetku je neki ugrabio, a ostali trče za njim da ga svi zajednički pojedu.

Crna je noć sve više obavijala našu malu kasabu koja polagano padaše u tihi ljetni san.

Salko Kaltačina

Nazvaše ga tako još onda kad je prednje zube pogubio. A zašto, to vam ni on sam ne bi znao reći. On se spočetka ljutio, psovao, bacao se kamenjem na zajedljivu mahalsku dječurliju, pa se naposljetku sa svojim novim imenom i pomirio. Mahalska mu »kopilad« – kako ih uvijek nazivaše – i pjesmu spjeva. Čim bi se on sa kakvim teškim teretom na leđima pokazao u mahali, zaškripale bi kapije na avlijama kroz koje bi se promolilo bezbroj čupavih glavica, koje bi mu s vrskom dovikivale:

– Kaltačina!

Tad bi on s velikom srdžbom zbacio teret na zemlju, teško odhuknuo, pa se onda nespretno sageo i nakupivši pune šake kamenja bacao bi ga na djecu psujući im oca i majku. Tek kad bi se djea razbježala, on bi gundajući i tužeći se na ženturine, što »pokotiše toliku kopilad, pa ne daju čovjeku mirno proći«, dizao teret na leđa i pustio se nesigurno niz mahalalu zvjerajući na sve tarabe ne će li se još koje pokazati, da mu preostalim kamenjem, koje čvrsto držaše u ruci, razbije glavu. Ali kad bi opazili da Salko ne nosi ništa, ne bi smjeli ni proviriti kroz tarabe.

Pa na Salki bijaše nešto neobično, što su djeca zapazila. Velik, podebeo, nesrazmjerno velike glave i očiju krupnih i crvenih. Nosio je široke pocijepane čakšire, zamazan gunj, a na glavi neobično velik i lojav fes, na čijem je dugačkom pipku visila isprekidana kita, koja mu je mlatala po glavi. Stupao je krupnim koracima i svojim velikim i teškim cipelama strasno bi lupao po izrovljenoj kaldrmi, Za

najmanju sitnicu zacenuo bi se od smijeha, pa bi mu kroz zaostale krnjave zube nešto pištalo. Naročito kakvog zanimanja nije imao. Posluživao je cijelu čaršiju, a u isto im vrijeme bijaše kao neki sojtarija s kojim su razne šale zbijali. On je dobro znao, da ga čak i oni glupi zajedljivi trgovački pomoćnici drže luđakom, pa bi mu gdjekad došlo, da im razlupa one glupe glavurde, da im se naruga i u lice nasmije. Ali opet nije mogao.

Sjetio bi se svoje dječice, što mu vise o vratu.

Kad ne bi imali mušterija, zvali bi ga trgovci u dućane, pravili s njim kojekakve šale, polijevali ga vodom, potpaljivali mu žabice pod nogama, pa mu naposljetku privjesili rep i pustili ga niz čaršiju, da mu se svako smije. Gdjekad bi opet tražili, da im priča, šta je vidio, kad je s ocem išao na Čabu. On je o tom najradije pripovijedao. Tad bi se napravio važnijim, pogladio zapuštenu bradu, uvrnuo usko presmo prosijedelog brka, gricnuo ga zubima pa otpočeo. Jedni bi ga sa smijehom prekidali, preupitivali, drugi opet u laž ugonili tvrdeći, da je malo prije sasvim drugačije rekao. On bi se tada zbunio, naljutio i ponosno uzviknuo, da su oni još žutokljuhci, jer nijesu vidjeli crne Arape, kako se iz kuma izvlače i napadaju na putničke karavane.

Ali i pored toga Salko imadaše svoju čudnu historiju, koju je nerado pripovijedao. Ali eto, ja sam imao sreću, da je čujem i bilježim je onako, kako mi ju je on ispričao.

– Eno, vidiš onu čaršijsku balavčad u dućanima – reče mi on pokazujući na mlade trgovce i trgovačke pomoćnike, posto smo sjeli pred obližnju kafanu – što ne znaju ništa više, nego se prohe naljoskati i zaudarati na luk po nekoliko dana. Pogledaj ih samo, kako izgledaju, ko babe, jer su i zube pogubili jedući kradom šećer svojih aga. A pokvareni su svi do jednog. Čim koja frajlica dođe u Tomin hotel, oni nalete ko zvjerinje da se raslinu. Misle oni da ja to ne znam. Eh, eh. Šta se još moglo ukrasti mome pogledu? Al', kad pomislim malo na se i sjetim se svoje proš-

losti, svoje drage mladosti, odmah ih počnem razumijevati, postanu mi dragi i... da, da davno je to bilo i prošlo. Ostale su samo puste uspomene, spominjanje i kajanje. Vidiš li onu kuću, veliku dvospratnicu, ondje sam se rodio. Otac mi bijaše vrlo bogat, najbogatiji u cijelom našem kraju. Imao je nekoliko djece među kojima ja bijah najmlađi. O njemu ti ne mogu mnogo govoriti, jer bi ga mrtva morao potresati. Bio je strog kao niko u našem gradu. Bojao ga se je svako. I staro i mlado strepilo je od njegova pogleda. Zlih osobina imao je kao i svi ostali grijешnici i prije i poslije njega. Mnogi govorahu, da je na nepošten način sve to stekao. Prevario je, vele, bezbroj neukih sugrađana. I kad on umrije, imetak se sav razdjeli među nas desetero. Oni ostali punoljetni, rasfućkaše svoje dijelove, a ja kako sam bio malodoban postaviše mi za skrbnika nekog daljnijeg rođaka, koji mi se izdavaše za najvećeg prijatelja. Da, da, prijatelju moj, Često se puta čovjek prevari u najbližem rođaku. On primi sav moj imetak, a mene posla u svijet, jednom svom prijatelju u dućan. S koliko tuđe, rastao sam se sa svojim rodnim mjestom, ali sudbina je tako htjela, pa tako i bi. Nekako u to vrijeme umrla mi je i majka, čak tamo u drugom mjestu kod svojih, jer me od nje rastaviše, čim umrije otac.

– Skrbnikov prijatelj dočeka me krvnički, naloži mi odmah nekih stotinu zapovjedi, kojih se moram držati. Posluživao sam ga i kod kuće i u dućanu. Njegova žena natjerivala me je da joj kradem iz dućanske kase novac i njoj donosim. Šta sam mogao gđa činiti? Učini to, budi nepošten, ne učini, zamrzi te aginica. Jednom me stari uhvati u krađi, na mrtvo me isprebija i posla natrag kući. O, koliko sam onda životnog poniženja okusio. Htio sam da skočim u rijeku, ali me odvrati misao, da za to neće saznati u mom gradu. Ali sam se ljuto prevario. Dok se nisam bio ni povratio, već je čitav grad znao radi čega sam istjeran. Čim je moj rođak saznao za to, ^počeo me

nazivati propalicom, kazivati svakom moje Bruglo i na svakom me mjestu napadati.

– Znao sam ja da on neće dugo skrasiti. Takav je on, ljudi. I otac mu je bio takav, ne bilo ga stid na onom svijetu. Pa još kod onakvog čovjeka ne moći ni godinu skrasiti. Uh, uh, sramote! To nije običan čovjek, to je zlato od čovjeka!

A ljudi samo odmahivali glavama čisto ne vjerujući, ali ih je opet ona slaba strana, strana naklonjena podlim nagonima vukla da se još jednom zlu nasmiju.

Dočekaše me sa zajedljivim dobacivanjem. Jedni me pitali, jesam li svršio zanat, drugi opet, koliko sam robe donio. Šta sam mogao drugo nego ih izbjegavati. Kad sam zatražio od rođaka da mi dade novaca, napao me je strašno nazivljujući me beskućnikom.

– Misliš ti, da meni s ono malo tvoje sirotinje hiljadarke padaju. Hm, hm. Jedva da sam od tog porez platio. Eto i ovogodišnji kukuruz se sav pokvario. Pa jesam li ja za to kriv? Ništa, dragoviću moj, ne traži od mene. Ako ti meni, štogod ne duguješ, belli ja tebi jok! Nego ako baš hoćeš, a ti mi prodaj onaj komadić zemlje, što je uz moju Paljušu, svakako je ti nećeš obrađivati!

Novaca nisam imao, a trebalo je živjeti. Odlučih se i prodadoh mu je gotovo ni zašto. I eto tada prvi put, prijatelju moj, saznao sam što je život.

S novcem od prodate zemlje uputio sam se niz čaršiju, skrenuo u jednu kafanicu i naručio kafu. Kafedžija me pogledao s nekim podrugljivim smiješkom trljajući palac i kažiprst kao da je htio tako saznati imam li novaca. O, koliko sam poniženja u tom času osjetio! Bijaše mi došlo, da ga pograbim i da ga zdrobim, ali se umirih, izvadih nekoliko srebrenjaka i bacivši ih na zečudnog kahvedžiju, izašao sam na ulicu i otišao u Marinu krčmu. Mara me dočeka s veselim smiješkom, zapita što želim, a kad rekoh litar rakije, ona otetura do vrata i viknu, da se mladom agi donese što je zaželio. I eto, od tada počinje moj raskalašeni život, koji me

potpuno upropasti. Imetak sam sve malo po malo prodavao, opijao se u Marinoj krčmi i trostruke globe plaćao. Poslije nekoliko godina upropastio sam i posljedni dio svoga imetka, prodao sam onu veliku kuću što se diže na uglu naše čaršije. I jedne noći.... Ah ta noć bijaše nešto najljepše, a u isto vrijeme i najteže u mom životu. U Marinu krčmu bijahu došli nekakvi svirači i s njima jedna lijepa pjevačica, koju svi nazivahu Canom. Tu sam se noć bio strašno opio. Svirači su svirali a Cana je svojim lijepim glasom sve osvojila. Naposljetku je došla i kod mene, sjela uza me i zaškala cigaretu. Oh, kakav sam žar osjetio u tijelu. Nešto me je razdragalo i ja pružim ruku i obrglim je oko pasa. Ona se nije nimalo otimala. Sav sretan, zasipao sam je novcima, koje su pohlepni cigani oko nje kupili. Na kraju me upita što želim, da mi zapjeva. Ja zamucah, a ona skoči, naredi nešto sviračima, koji prihvatiše za gudala. Violina ciknu, a jedan čist, lijep glas prosu se zama-gljenom krčmom:

»Kad bi znala Dilber Stana
Kolika je ljubav moja ...«

U meni se tada nešto uzbuni, prolomi čitavim tijelom i dušom, te nesvjesno dignem stol i bacim ga sa svim, što bijaše na njemu, preko svirača. Lampa se ugasi. Ču se nekoliko uzvika, nekoliko jecaja, dok se napokon i ja ne nađoh na hladnim ciglama, šta je dalje bilo, to ti ne znam reći. Kad sam se u jutro probudio, osjetio sam tvrdu klupu pod sobom. Dospio sam u zatvor.

I, eto, prijatelju, s tim počinje moj ovakav kukavni život. Počnem služiti one koji su služili moga oca. Ali se ipak nisam nijedamput ponizio niti što zamolio. Neke se godine i oženim jednom udovir com, uđem joj u kuću i s njom imam dvoje djece. Tako ti živim, a dokle – to ni sam ne znam. Možda će tako ići sve dok me jednog dana ne nađu na ulici mrtva. Nekoliko puta htio sam da se uklonim iz ovog mjesta među strani svijet gdje me niko ne pozna, ali ne mogu. Teško mi se s njim rastati.

– Kaltačina! – viknu neko iz obližnjeg dućana.

– Eto me, eto! Idem – dobaci mi on – treba zaraditi, koji dinar. Tebi mladiću savjetujem, ne vjeruj nikom zove li se samo čovjek.